

SUN'IY INTELEKTNING RAQAMLI IQDISOTIYOTGA TA'SIRI.

Maksudov Avazbek Ulug'bek o'g'li

O'zbekiston Respublikasi Bank-Moliya akademiyasi tinglovchisi

Annotatsiya. Sun'iy intellekt (AI) raqamli iqtisodiyotning harakatlantiruvchi kuchiga aylandi, sanoatni inqilob qildi va korxonalar faoliyatini o'zgartirdi. Ushbu maqola AIning raqamli iqtisodiyotga ko'p qirrali ta'sirini o'rganib chiqadi, uning mahsuldorlikni oshirish, innovatsiyalarni rivojlantirish va ishdan bo'shatish va axloqiy muammolar kabi muammolarni hal qilishdagi rolini ta'kidlaydi.

Kalit So'zlar: Sun'iy Intellekt, raqamli iqtisodiyot, avtomatlashtirish, mashinani o'rganish, innovatsiyalar, ishning buzilishi, iqtisodiy o'sish, ma'lumotlar tahlili

Sun'iy intellekt (AI) zamonaviy dunyoda o'zgaruvchan kuch sifatida tezda paydo bo'ldi, turli sohalarda inqilob qildi va global raqamli iqtisodiyotga sezilarli ta'sir ko'rsatdi. Ushbu maqola Sun'iy intellektning raqamli iqtisodiyotga ko'p qirrali ta'sirini o'rganadi, uning ish bozorlari, iqtisodiy o'sish, innovatsiyalar va boshqalarga ta'sirini qamrab oladi. Hozirgi adabiyot va tendentsiyalarni tahlil qilish orqali biz sun'iy intellektga asoslangan taraqqiyotning rivojlanayotgan landshaftiga oydinlik kiritishni maqsad qilganmiz.

Sun'iy intellektning raqamli iqtisodiyotga ta'sirini tushunish uchun biz mavjud adabiyotlar, hisobotlar va tadqiqotlarni har tomonlama ko'rib chiqdik. Biz AIning turli jihatlarini, shu jumladan avtomatlashtirish, mashinani o'rganish, ma'lumotlarni tahlil qilish va ularning turli sohalardagi ilovalarini ko'rib chiqdik.

Sun'iy intellekt (AI) raqamli iqtisodiyotga chuqur ta'sir ko'rsatdi, biznes, texnologiya va jamiyatning turli jihatlarini o'zgartirdi. Sun'iy intellekt raqamli iqtisodiyotga ta'sir ko'rsatgan va shakllantirishda davom etayotgan ba'zi asosiy usullar: Avtomatlashtirish va samaradorlik:

- Sun'iy intellekt avtomatlashtirish operatsion xarajatlarini kamaytirish va samaradorligini oshirish, ish jarayonlarini etadi. Bu turli sohalardagi korxonalar uchun yuqori mahsuldorlik va rentabellikka olib keladi.

- Chatbotlar va virtual yordamchilar 24/7 mijozlarni qo'llab-quvvatlaydi, mijozlarga xizmat ko'rsatishni yaxshilaydi va inson aralashuviga bo'lgan ehtiyojni kamaytiradi.

Shaxsiylashtirish:

- Sun'iy intellekt algoritmlari mijozlarning individual imtiyozlari va xatti-harakatlarini tushunish uchun juda ko'p ma'lumotlarni tahlil qiladi. Bu korxonalarga juda moslashtirilgan mahsulot tavsiyalari, mazmuni va marketing strategiyalarini taklif qilish imkonini beradi.

- Shaxsiylashtirish mijozlarning faolligini oshiradi va sotuvlar va mijozlarning sodiqligini oshirishga olib kelishi mumkin.

Ma'lumotlarni tahlil qilish va tushunchalar:

- Sun'iy intellekt bilan ishlaydigan tahlil vositalari katta ma'lumotlar to'plamlarini odamlar uchun imkonsiz bo'lgan miqyosda va tezlikda qayta ishlashi va tahlil qilishi mumkin. Bu korxonalariga ma'lumotlarga asoslangan qarorlar qabul qilish, operatsiyalarni optimallashtirish va bozor tendentsiyalarini aniqlashga yordam beradi.

- Bashoratli tahlil prognozlash va inventarizatsiyani yaxshiroq boshqarish, chiqindilar va xarajatlarni kamaytirish imkonini beradi.

. Elektron tijorat va tavsiyalar tizimlari:

- Sun'iy intellektga asoslangan tavsiya tizimlari Amazon va Netflix kabi onlayn perakendeciler uchun juda muhimdir. Ular foydalanuvchi xulq-atvori va afzalliklariga asoslangan mahsulotlar va tarkibni taklif qilishadi, foydalanuvchilarning faolligi va sotilishini oshiradi.

Firibgarlikni aniqlash va xavfsizlik:

- Sun'iy intellekt Real vaqt rejimida firibgarlik operatsiyalari va faoliyatini aniqlash, biznes va iste'molchilarni moliyaviy yo'qotishlar va xavfsizlik buzilishlaridan himoya qilish uchun ishlatiladi.

- Sun'iy intellekt bilan ishlaydigan kiberxavfsizlik echimlari kiber tahdidlarni aniqlash va yumshatish uchun juda muhimdir.

Sog'liqni saqlash va hayot fanlari:

- Sun'iy intellekt dori-darmonlarni aniqlash, tibbiy tasvirlash va kasalliklarni tashxislashda yordam beradi, tibbiy tadqiqotlarni tezlashtiradi va bemorlarning natijalarini yaxshilaydi.

- Teletibbiyot va sun'iy intellekt bilan ishlaydigan chatbotlar sog'liqni saqlash xizmatlarini masofadan turib taqdim etishda tobora muhim ahamiyat kasb etmoqda.

Avtonom Transport Vositalari:

- Sun'iy intellekt avtonom transport vositalarini rivojlantirishda, transport sanoatini o'zgartirishda va mobillik xizmatlari va logistika sohasida yangi imkoniyatlarni ochishda asosiy komponent hisoblanadi.

Ishchi kuchi va mehnat bozori:

- Sun'iy intellekt an'anaviy ish rollarini buzish imkoniyatiga ega, ammo u sun'iy intellektni rivojlantirish, ma'lumotlar fanlari va tegishli sohalarda ish bilan ta'minlash uchun yangi imkoniyatlar yaratadi.

- Upskilling va reskilling raqamli iqtisodiyot uchun ishchi kuchini tayyorlash uchun juda muhimdir.

Startaplar va innovatsiyalar:

- Sun'iy intellekt startaplar va tadbirkorlar uchun kirish to'siqlarini pasaytirdi, bu ularga bozorda tezda jalb etilishi mumkin bo'lgan innovatsion mahsulotlar va xizmatlarni ishlab chiqishga imkon berdi.

Axloqiy va me'yoriy mulohazalar:

- Sun'iy intellektning ko'tarilishi axloq, tarafkashlik va mas'uliyatli AI rivojlanishi haqida munozaralarga sabab bo'ldi. Hukumatlar va nazorat qiluvchi organlar sun'iy intellektidan mas'uliyatli va adolatli foydalanishni ta'minlash uchun ko'rsatmalar va qoidalarni ishlab chiqmoqdalar.

Sun'iy intellekt raqamli iqtisodiyotda o'sish va innovatsiyalarning asosiy haydovchisiga aylandi. Uning ta'siri operatsion samaradorlik va mijozlar tajribasini yaxshilashdan tortib, yangi biznes modellari va imkoniyatlarini boshqarishgacha bo'lgan sohalarda tarqaladi. Shu bilan birga, u etika, maxfiylik va ishning kelajagi haqida muhim savollarni tug'diradi, ular Sun'iy intellekt rivojlanishda davom etar ekan, diqqat bilan ko'rib chiqilishi kerak.

Sun'iy intellektning raqamli iqtisodiyotga ta'siri shubhasizdir. Biroq, bir nechta muammolarni ko'rib chiqish kerak. Sun'iy intellekt algoritmlari, ma'lumotlar maxfiyligi muammolari va Sun'iy intellekt qarorlarini qabul qilishda tarafkashlik potentsiali bilan bog'liq axloqiy muammolarni hal qilish kerak. Bundan tashqari, barcha korxonalarda Sun'iy intellekt texnologiyalarini qabul qilish uchun resurslar mavjud emas, bu esa iqtisodiy tengsizlikni kuchaytirishi mumkin.

Sun'iy intellekt (AI) raqamli iqtisodiyotga juda ko'p foyda keltirsa-da, u bir nechta kamchilik va qiyinchiliklarni keltirib chiqaradi. Bularga quyidagilar kiradi:

Ishni almashtirish: eng muhim tashvishlardan biri bu Sun'iy intellekt uchun an'anaviy ravishda odamlar tomonidan bajariladigan vazifalarni avtomatlashtirish, ayrim sohalarda ish joyini almashtirish va ishsizlikka olib kelishi mumkin. Takroriy vazifalarni yoki asosiy qarorlarni qabul qilishni o'z ichiga olgan ishlar ayniqsa zaifdir.

Iqtisodiy tengsizlik: Sun'iy intellekt iqtisodiy tengsizlikni kuchaytirishi mumkin. Sun'iy intellektga asoslangan raqamli iqtisodiyotga moslashish uchun ko'nikma va resurslarga ega bo'lganlar foyda ko'rishlari mumkin, boshqalari esa ta'lim olish yoki o'qitish imkoniyatlaridan mahrum bo'lishlari mumkin.

Maxfiylik muammolari: Sun'iy intellekt tizimlari tomonidan katta miqdordagi shaxsiy ma'lumotlarni to'plash va tahlil qilish jiddiy maxfiylik muammolarini keltirib chiqaradi. Kompaniyalar va hukumatlar ushbu ma'lumotlardan noto'g'ri foydalanishlari mumkin, bu esa maxfiylik va kuzatuv muammolarini buzilishiga olib keladi.

Tarafkashlik va Adolat: Sun'iy intellekt algoritmlari ko'pincha noxolis ma'lumotlarga o'rgatiladi, bu esa noxolis natijalarga, kamsitishga va adolatsiz muomalaga olib kelishi mumkin, ayniqsa yollash, qarz berish va jinoiy adolat kabi sohalarda.

Hisobdorlikning etishmasligi: Sun'iy intellekt tizimlari muayyan shaxslar yoki tashkilotlarga tushuntirish yoki bog'lash qiyin bo'lgan qarorlarni qabul qilishi mumkin, bu esa xatolar yoki zararli natijalar uchun javobgarlikni o'rnatishni qiyinlashtiradi.

Xavfsizlik xavfi: Sun'iy intellekt kiberjinoyatchilar tomonidan yanada murakkab va maqsadli hujumlarni amalga oshirish uchun ishlatilishi mumkin, bu raqamli iqtisodiyot va muhim infratuzilma uchun xavfsizlik xavfini tug'diradi.

Texnologiyaga bog'liqlik: Sun'iy intellekt va avtomatlashtirishga haddan tashqari bog'liqlik jamiyatlarni tizimdagi nosozliklar, texnik nosozliklar yoki kiberhujumlarga qarshi himoyasiz qilib, muhim xizmatlar va jarayonlarni buzishi mumkin.

Sun'iy intellektning raqamli iqtisodiyotga ta'siri ham foydali, ham adolatli bo'lishini ta'minlash uchun ushbu kamchiliklar va muammolarni tan olish va hal qilish juda muhimdir. Siyosatchilar, korxonalar va umuman jamiyat ushbu xavflarni kamaytiradigan va sun'iy intellektni mas'uliyatli joylashtirishga yordam beradigan strategiya va qoidalarni ishlab chiqish uchun birgalikda ishlashi kerak.

Xulosalar

Sun'iy intellekt raqamli iqtisodiyotni samaradorlik va innovatsiyalarni oshirishdan tortib iqtisodiy o'sishga hissa qo'shishgacha chuqur yo'llar bilan o'zgartirmoqda. Ishning buzilishi va axloqiy muammolar haqida xavotirlar mavjud bo'lsa-da, umumiy ta'sir juda ijobiydir. Raqamli iqtisodiyotda sun'iy intellektning to'liq imkoniyatlaridan foydalanish uchun hukumatlar, korxonalar va ta'lim muassasalari malakali va moslashuvchan ishchi kuchini ta'minlash va sun'iy intellektning mas'uliyatli rivojlanishiga ko'maklashish uchun hamkorlik qilishlari kerak.

- Ishchi kuchini sun'iy intellektga asoslangan raqamli iqtisodiyotda zarur bo'lgan ko'nikmalar bilan jihozlash uchun ta'lim va o'quv dasturlariga sarmoya kiriting.
- Sun'iy intellekt mas'uliyatli rivojlanishini ta'minlash va potentsial tarafkashliklarni yumshatish uchun aniq qoidalar va axloqiy ko'rsatmalarni ishlab chiqing.
- Innovatsiyalarni rivojlantirish va global raqamli iqtisodiyotda raqobatbardoshlikni saqlab qolish uchun sun'iy intellektda tadqiqot va ishlanmalarni rag'batlantirish.
- Aini qabul qilish va o'sishi uchun qulay ekotizimni yaratish uchun korxonalar, hukumatlar va ilmiy doiralar o'rtasidagi hamkorlikni rivojlantirish.

Xulosa qilib aytganda, AIning raqamli iqtisodiyotdagi transformatsion kuchini kamaytirib bo'lmaydi. Bu qiyinchiliklar tug'dirsada, uning potentsial foydalari katta. Ushbu muammolarni faol ravishda hal qilish va hamkorlik muhitini rivojlantirish orqali jamiyatlar AI iqtisodiy o'sish va innovatsiyalarni mas'uliyatli va adolatli tarzda boshqarishda davom etishini ta'minlashi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Gulyamov S.S., Ayupov R.H., Abdullaev O.M., Baltabaeva G.R. “Raqamli iqtisodiyotda blokcheyn texnologiyalari”. O’quv qo’llanma Toshkent - 2019
2. Искусственный интеллект: Современные подходы - А Рассел и Норвиг. - изд. Пирс Прентис Холл - 2009 г.
3. Vazirlar Mahkamasining 2021-yil 31-iyuldagi “Raqamli texnologiyalar va sun’iy intellektni rivojlantirish ilmiy-tadqiqot instituti faoliyatini tashkil etish to‘g‘risida”gi 475-son qarori
4. Введение в искусственный интеллект - Вольфганг Эртель изд. Шпрингер – 2011
5. Искусственный интеллект. Основа бухгалтерских агентов - Дэвид Пул, Алан МакВорф изд. Издательство Кембриджского университета - 2010 г